

Nina Marie Urdshals

Religion i skjønnlitteratur

En analyse av religion i Sataniske vers

Bacheloroppgave i ALIT2900

Veileder: Hanna Malene Lindberg

Juni 2023

Nina Marie Urdshals

Religion i skjønnlitteratur

En analyse av religion i Sataniske vers

Bacheloroppgave i ALIT2900
Veileder: Hanna Malene Lindberg
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Kontroversen rundt forfatter og verket	3
Problemformulering og avgrensning	3
Om teori og metode	4
Oppgavens struktur	5
Teori	5
Religion i litteraturen	5
Bakgrunnen for Rushdie-kontroversen	6
Litteratur og politikk	6
Religionssosiologi	8
Andre relevante kilder	9
Analyse	9
Koranen som inspirasjon?	9
Et preg av førislamsk historie	11
Diskusjon	13
Fremstilling av islam i <i>Sataniske vers</i>	13
Reaksjonene rundt <i>Sataniske vers</i>	15
Fremstillingen av <i>Sataniske vers</i>	16
Hvorfor er <i>Sataniske vers</i> så kontroversiell?	18
Ulike måter å lese <i>Sataniske vers</i>	20
Konklusjon	21
Litteraturliste	23

Innledning

Skjønnlitteraturens oppdiktete historier, personer og steder har skapt interesse for mennesker over hele verden. Romanen er den mest populære undersjangeren innenfor skjønnlitteraturen. Romanen har eksistert i flere hundreår og *Don Quijote* av Miguel de Cervantes blir ofte regnet som den første romanen (Haarberg et al., 2017, s. 220). Romanen som vi kjenner den i dag, er noe forskjellig fra da Miguel de Cervantes skrev bøker på 1600-tallet. Dagens roman har noen trekk fra romansjangeren som slo gjennom for fullt på 1700- og 1800-tallet (Haarberg et al., 2017, s. 346). I dag så finner man romaner fra alle land og mange romaner er internasjonalt kjent. Noen eksempler på romaner som er kjent internasjonalt er: *Harry Potter* av J. K. Rowling, *Game of Thrones* av George R. R. Martin, *Frankenstein* av Mary Shelley, *Prosessen* av Franz Kafka, *Sult* av Knut Hamsun og *Stolthet og fordom* av Jane Austen. Felles for alle romanene er at de er underholdende og skaper en verden som leserne kan drømme seg inn i.

Selv om skjønnlitteraturen er oppdiktet så kan den lære oss om ulike kulturer og historiske perioder i verdenshistorien og litteraturhistorien. Skjønnlitteraturen kan ta opp en rekke temaer og i denne oppgaven skal jeg se nærmere på religion i skjønnlitteraturen. Religion har inspirert mange forfatter opp gjennom åren og noen eksempler på dette er: *Den gudommelige komedie* av Dante, «Jordskjelvet i Chili» av Kleist og *Kassandra* av Christa Wolf. I dag kan vi finne en rekke forfattere som skriver om religion, som for eksempel: *En tid for alt* av Karl Ove Knausgård, *Underkastelse* av Michel Houellebecq, *Bjørn Beltø*-serien av Tom Egeland, *Percy Jackson* av Rick Riordan, *Kvinner i islam* av Lily Bandehy og *Sataniske vers* av Salman Rushdie. I *Å lese etter troen* skriver Tom Egil Hverven om hvordan tro i norsk litteratur har endret seg i løpet av noen tiår (Hverven, 2022, s. 7). Hverven ser nærmere på hvordan religiøse spørsmål i litteraturen har endret seg siden den gangen Bibelen hadde den største autoriteten i samfunnet. *Å lese etter troen* viser oss hvordan norske samtidsforfattere bruker religion og tro i sine litterære verk til å skape en interesse for religionskritiske spørsmål innenfor litteraturen (Hverven, 2022, s. 7-14). Noen av romanene som tar opp religionskritiske spørsmål innenfor skjønnlitteraturen har skapt mer reaksjoner enn andre, og et eksempel på dette er *Sataniske vers* av Salman Rushdie som også er analyseobjektet i denne oppgaven.

Kontroversen rundt forfatter og verket

Salman Rushdie er en indisk-britisk forfatter som er kjent for å ha skrevet kontroversielle romaner som *Midnattsbarn* og *Sataniske vers* (Haarberg et al., 2017, s. 514). Rushdie er kjent for å blande politisk historie, magi og fantasi som han blant annet gjør i *Midnattsbarn* fra 1981 (ibid., s. 514). *Sataniske vers* skiller seg ut fra Rushdies tidligere bøker, fordi han utsetter ikke bare moderne politiske og religiøse ledere for satire. Han utsetter også profeten Muhammed for kritikk som den arabiske delen av verden ser mørkt på (Haarberg et al., 2017, s. 514).

Sataniske vers er en roman som ble utgitt i 1988 som skapte store reaksjoner blant den arabiske delen av verden. Det som førte til reaksjonene, var innholdet i et av kapitlene i *Sataniske vers*. For i andre kapittel av boken så kommer det frem en del ting om islam. Blant annet så skal profeten Muhammed ha blitt lurt av djevelen til å tro at Allah har sagt at det finnes flere guder enn bare han (kilde). Dette utsagnet er det som har skapt mest reaksjoner hos den muslimere og derfor mener de at boken er blasfemisk, fordi den kritiserer islam sin juridiske, religiøse og kulturelle rammeverk som er selve fundamentet for islam sin levemåte (Haarberg et al., 2017, s. 514). Rushdie selv uttalte at romanen er en hyllest til flerkulturelle samfunn, hvor man ser at det oppstår nye og uventede kombinasjoner av mennesker, kulturer, politikk, filmer og sanger (ibid., s. 514).

Problemformulering og avgrensning

I 2015 ble det franske satiremagasinet Charlie Hebdo angrepet av islamister etter å ha publisert en tegning av profeten Muhammed (Khorami & Ulvin, 2023). På samme dag kom det ut en bok av Michel Houellebecq som handler om at en muslimsk politiker slår Marine Le Pen i presidentvalget i Frankrike i 2022, og dagen etter valgseieren er det franske samfunnet radikalt endret: kvinnene slutter i arbeid for å være hjemme med familien og ytringsfriheten forsvinner i det samfunnet blir et patriarkalsk samfunn (Steinkjer, 2015). Flere tiår senere så blir den indisk-britiske forfatteren Salman Rushdie knivstukket under en litteraturfestival i New York (Foss, Kagge & Borg, 2022). Mye tyder på at knivstikkingen har med fatwaen som ble utlyst i 1989 mot blant annet Rushdie, som en reaksjon mot boken *Sataniske vers*. Det iranske regimet beskyldt Rushdie for å drive med blasfemi og boken *Sataniske vers* falt ikke i smak hos den muslimske befolkningen i verden. Derfor er det interessant å se nærmere på *Sataniske vers* og se hvordan Rushdie fremstiller islam. Problemstilling for denne oppgaven blir derfor: Hvordan blir religion fremstilt i *Sataniske vers* og hvorfor er det så kontroversielt?

Reaksjonene mot bøkene *Sataniske vers* og *Underkastelse* viser at religion er fremdeles et omstridt tema. Salman Rushdie fikk en dødsdom mot seg, fordi han skrev en bok som muslimske fundamentalister tolket som en latterliggjøring av islam. Michel Houellebecq har flere ganger provosert den muslimske delen av verden ved å ha uttalt seg om religionen deres og brukt islam i bøkene sine. Men Houellebecq har ikke fått den samme sterke reaksjonen fra de muslimske fundamentalistene. På grunnlag av dette så har det åpnet seg en del spørsmål til bruken av religion i skjønnlitteratur: 1) Er det problematisk å fremstille religion i skjønnlitteratur? 2) Er det ulike måter å oppfatte religion på i litteraturen? 3) Kan vår egen oppfattelse av religion påvirke vår lesning av *Sataniske vers*? 4) Kan litteraturen hjelpe oss med å se religion på en annen måte?

Analysen av *Sataniske vers* er avgrenset til å handle om et kapittel i boken og det er det andre kapittelet som heter for «Mahound». Grunnen til at jeg fokuserer på dette kapittelet er fordi at det er her vi finner det som Salman Rushdie blir kritisert for. Kritikken om at Salman Rushdie fremstiller profeten Muhammed nedsettende og scenen om at Muhammed fikk en visjon fra Allah om at det finnes flere guder enn bare ham, er noen av flere scener og hendelser som vi finner i kapittelet.

Om teori og metode

Tro på litteratur har noen begreper som er nyttig for diskusjonen rundt bruken av religion i skjønnlitteratur. Trosbegrepet og «hemmeligheten» er de to begrepene som blir brukt i denne oppgaven. De to begrepene viser hvordan bruken av religion i skjønnlitteratur kan skape mer interesse for religiøs tenkning. *Arven etter Sataniske vers* gir en god innsikt i bakgrunnen for reaksjonene rundt *Sataniske vers*. Bakgrunnen for at India og Iran brukte *Sataniske vers* som politisk virkemiddel hjelper oss med å se at kontroversen ikke bare handler om religion. Reaksjonene rundt *Sataniske vers* viser også at det er ulike oppfatninger rundt boken. Boken *Gud leser ikke romaner* gir en fin oversikt over navnene og stedene som Rushdie bruker i *Sataniske vers* og hvordan disse henger sammen med den islamske troen.

Religionssosiologi gir en fin oversikt over Durkheim og Luhmanns teorier om religion innenfor sosiologi. Durkheims religionssosiologi viser hvordan fundamentalisters tankegang rundt religion er gammeldags i forhold til dagens moderne samfunn. Luhmanns teori kan vise hvordan samfunnet har blitt mer uavhengig av religion og hvordan den har fått mindre påvirkning innenfor dagens samfunn. «Litteratur og politik» har en del begreper som er relevante i diskusjonen rundt hvordan *Sataniske vers* har blitt fremstilt i forhold til hva den egentlig handler om.

Metoden som blir brukt til å løse denne oppgaven er hovedsakelig nærlesning. Nærlesningen er en metode som er opptatt av tre ting: vurdering av verket, undersøkelse av verkets oppbygning og verkets mening (Hagen, 2003, s. 61). Nærlesningen av *Sataniske vers* er selve grunnlaget for diskusjonen i denne oppgaven. Teoriene og nærlesningen blir brukt til å diskutere problemstillingen og underproblemene for denne oppgaven.

Oppgavens struktur

Denne oppgaven er inndelt i fem deler: innledning, teori, analyse og nærlesning, diskusjon og konklusjon. Innledningen gir en kort introduksjon om temaet for oppgaven. I tillegg kommer det en kort introduksjon av teori og metode. I teoridelen forklarer jeg teoriene og begrepene som blir brukt til å løse denne oppgaven. Analysedelen består av et sammendrag av kapittelet «Mahound» og en nærlesning av dette kapittelet, hvor jeg gir en analyse av kapittelet. I diskusjonsdelen bruker jeg teoriene og analysen av kapittelet «Mahound» for å diskutere problemstillingen og underproblemene for denne oppgaven. Til slutt kommer det en konklusjon, hvor jeg gir en kort oppsummering av nærlesningen og diskusjonsdelen før jeg svarer på oppgavens problemstilling.

Teori

I denne delen vil jeg skrive om teorien og perspektivene som jeg anser som relevant for å løse denne oppgaven. Jeg bruker både litteraturvitenskapelig teori og sosiologisk teori i denne oppgaven.

Religion i litteraturen

Elisabeth Løvlie bruker begreper som trosbegrep, «kenosis», «hemmeligheten», «det kommende», «det poetiske språk» og troserfaring til å få en forståelse for litteraturens evne til å berøre refleksjoner og språket i religiøs refleksjon. Trosbegrepet som Løvlie bruker i boken *Tro på litteratur*, er hentet fra teorien til den franske filosofen Jacques Derrida (Fehr & Løvlie, 2013, s. 11). Derrida hevder at det ikke er mulig å tro på Gud uten at troen blir utsatt for tvil, ateisme og ikke-tro, ettersom at Gud ikke er et objekt. Derrida fokuserer på autentisk tro og er opptatt av at trosbegrepet skal fristilles fra læresetninger, kirketilhørighet, det patriarkalske og fastlåste begreper (Fehr & Løvlie, 2013, s. 22).

I *Tro på litteratur* blir begrepet «hemmeligheten» brukt til å vise hvordan noe i litteraturen fremstår som det referensielle språket og begrepens motsetning (Fehr & Løvlie, 2013, s. 81). «Hemmeligheten» viser til det som gjenstår og det som begrepene ikke klarer å

gripe. Begrepet «hemmeligheten» kan brukes i forhold til noe som ikke kan fastholdes eller defineres, fordi det er noe ubegripelig (Fehr & Løvlie, 2013, s. 81).

Bakgrunnen for Rushdie-kontroversen

Ann-Magrit Austenå mener at kontroversen rundt *Sataniske vers* er en politisk symbolsak fra India og Iran. I boken så nevner Austenå at i 1988 så muslimske politikere *Sataniske vers* sitt potensial som et middel i indisk maktkamp (Austenå, 2011, s.9). En indisk rådgiver i en det britiske forlaget Penguin, kom med en advarsel om at *Sataniske vers* vil skape bråk på grunn av Rushdies Muhammed-karakter (ibid., s. 9). India har en sekulær statsforfatning, men på 1980-tallet så hadde landet en aktiv blasfemilovgivning og religiøse følelser spilte en stor rolle i den politiske maktkampen i India. De indiske politikerne brukt forbudet mot *Sataniske vers* som et politisk virkemiddel for å få opp oppslutningen rundt statsministeren (Austenå, 2011, s. 10). Iran brukte også *Sataniske vers* som et politisk virkemiddel, men det iranske regimet hadde helt andre grunner enn det India hadde. Iran led store tap etter å ha vært i krig med Irak i åtte år. Under krigen så hadde Irak fått støtte fra vesten og arabiske naboland som førte til at det iranske prestestyrets holdninger til vesten og mange av de sunnimuslimske gulfstatene ble endret (Austenå, 2011, s. 28).

I *Arven etter sataniske vers* får vi innsikt i reaksjonen som kom etter at *Sataniske vers* ble utgitt. Her får vi høre hva Rushdie selv uttalte om reaksjonen og tankene rundt boken hans, i tillegg til at vi får høre om reaksjoner fra: politisk ståsted, ulike syn fra muslimers ståsted og internasjonale reaksjoner. Utgivelsen av *Sataniske vers* skapte blandede mottakelser fra hele verden. Flere indiske forfattere, journalister, redaktører og akademikere støttet Rushdie, selv om boken ble forbudt i India (Austenå, 2011, s. 11). Andre muslimer mener at boken er en kritikk mot islam og Koranen. Muslimer gir en sammensatt begrunnelse på hvorfor *Sataniske vers* blir oppfattet som en fornærmelse mot islam.

Litteratur og politikk

Tygstrup og Winkel Holm ser på litteraturens posisjon i forhold til det 'politiske' i nyere tid ved å diskutere samspillet mellom litterær og kulturell poetikk (Tygstrup & Holm, 2007, s.153). I forbindelse med Kulturell og litterær poetikk så fokuserer Tygstrup og Winkel Holm på "sannhet og fakta" (ibid., s. 150). De mener at fakta om virkeligheten er der, men det sanne bildet av virkeligheten må produseres. Denne produksjonen foregår i et lite og et stort format. Det lille formatet handler om at forfatteren forteller historier eller konstruerer komplekse

metaforiske mønstre og konfigurerer verdens fakta i en sammenhengende figur som lar leserne forstå dem (Tygstrup & Holm, 2007, s. 150). Det store formatet handler om at kulturen produserer virkelighetsbilder gjennom ideer om hvordan ting og hendelser er forbundet og utvikle, og hvordan vi kan se på dem, forholde seg til dem, håndtere dem og tenke på dem. Louis Montrose kaller denne formen for å produsere kulturelle virkelighetsbilder for kulturell poetikk (Tygstrup & Holm, 2007, s. 150). Den litterære poetikken relaterer til teknikken for realisering av den relativt smale indeksen av litteratur (152). Forfatteren forteller historier hvor fakta om samfunnet blir satt i en kombinasjon med det fiktive i historien som gjør at leseren forstår det som blir beskrevet. Dermed kan vi se at kulturell og litterær poetikk har mer eller mindre den samme måten å fremstille virkeligheten: begge bidrar til å skape former som kan opprettholde og fornye evnen til å se en virkelighet i endring og dermed gjøre den tilgjengelig for tenkning og handling (Tygstrup & Holm, 2007, s. 152).

Begrepene "oppstilling", "utstilling" og "omstilling" viser oss sammenhengen mellom det litterære og den kulturelle fremstillingen av virkeligheten (Tygstrup & Holm, 2007, s. 159). "Oppstilling" handler om at litteraturen kan utfordre kulturens dominerende symbolske former ved å ta form for nye virkelighetsbilder. Siden materialet for den litterære beskrivelsen alltid er det historiske språket, er de nye modeller alltid en behandling av eksisterende modeller og en konstruktiv omorganisering av et materiale som allerede er tilgjengelig (Tygstrup & Holm, 2007, s. 160). "Utstilling" handler om at litteraturen er en utstilling av repertoaret av virkelighetsbilder av kultur. I dette perspektivet er litteratur ikke bare eksperimentelt for nye symbolske former, men også et middel som kan gjøre eksisterende former synlige. Utstillingen kan betraktes som en slags sitat av realiteter tilgjengelig som kan det ta mange forskjellige former: fra direkte sitater av historisk språk på den ene siden til rekonstruksjonen av 'typiske' virkelighetsbilder på den andre siden (Tygstrup & Holm, 2007, s. 161). "Omstilling" handler om å flytte en virkelighet fra en institusjonell kontekst til en annen. Det vil si at man flytter en symbolsk form fra litterær poetikk til kulturell poetikk og dermed behandle grensene mellom litteratur og de omkringliggende sosiale institusjonene (Tygstrup & Holm, 2007, s. 163).

Religionssosiologi

Emile Durkheim var en fransk sosiolog som regnes som en av grunnleggerne av religionssosiologien (Furseth & Repstad, 2020, s. 46). Durkheims religionssosiologi består av begreper som: strukturelle og moralske faktorer, trosoppfatning, riter og individualisme. De strukturelle faktorene handler om å se på oppbygningen av samfunnet og ser på forholdet mellom samfunnsborgerne innenfor de ulike samfunnstypene. Moralske faktorene handler om normer, verdier og handlinger som vi for eksempel finner innenfor religion. Durkheim hadde en tanke om at alle religioner er den samme, og derfor delte han alle religiøse fenomener i to: trosoppfatning og riter. Trosoppfatning består av fortellinger og forutsetter en inndeling av det hellige og det profane, mens riter består av bestemte handlinger (Furseth & Repstad, 2020, s. 47). Durkheim setter religion i sammenheng med samfunnet og han mener at den tradisjonelle religionen kan ikke lenger fylle sin funksjon i den moderne verdenen. Durkheim mener at man må finne en alternativ religion som han kaller for individualisme (Furseth & Repstad, 2020, s. 48).

Niklas Luhmann var en tysk sosiolog som er kjent for å utvikle en systemteori (Furseth & Repstad, 2020, s. 69). I Luhmanns religionssosiologi er det to sentrale begreper: samfunnsmessig kompleksitet og differensiering. Differensiering av moderne samfunn handler om at det finnes flere systemer i samme samfunn som er selv-organiserte og selv-bevisste basert på meninger (Furseth & Repstad, 2020, s. 70). Luhmann hevder at systemteori består av en analyse av tillit, risiko og makt i det moderne samfunnet. Luhmann bruker sekulariseringen til å vise at religionen har mistet makt i form av at det moderne samfunnet har blitt mer uavhengig av religion. I det moderne samfunnet mener Luhmann at vi finner en privatisering av religion som fører til at religionen får en minimal innflytelse på andre systemer innenfor samfunnet (Furseth & Repstad, 2020, s. 71). Luhmann analyserer systemene utfra begreper om funksjon og begreper om forestilling. Religionens funksjon henviser til kommunikasjonen om det særegne og de aspektene som religiøse institusjoner mener angår dem selv, henviser forestillinger til situasjoner hvor religion blir anvendt på problemer som har sin opprinnelse i andre systemer (Furseth & Repstad, 2020, s. 71).

Andre relevante kilder

Boken *Gud Leser ikke romaner* tar for seg navnene, stedene, historiene og alt det andre religiøse som Salman Rushdie bruker i *Sataniske vers*. Navn som Mahound, Shaitan, Allat, Manat, Uzza, Jahilia og Yathrib (Jensen, 1994, s. 169-310). Boken er på en måte en guide for alle fremmedordene som Rushdie bruker i *Sataniske vers*. Det blir presentert konkrete eksempler fra *Sataniske vers* for hvert ord eller navn som Rushdie bruker i *Sataniske vers*. I denne oppgaven er det relevant å se på hvordan Rushdie bruker den islamske troen som en inspirasjonskilde i form av å bruke navn, steder og handlinger som vi finner igjen i Islam.

Analyse

I denne delen kommer det en nærlesning av det andre kapittelet i *Sataniske vers*.

Nærlesningen fokuserer på hendelser som er hentet fra Koranen og førislamsk historie. I nærlesningen bruker jeg boken *Gud Leser ikke romaner* til å belyse hendelsene som er hentet fra Koranen og elementene som er hentet fra den førislamske historien.

Koranen som inspirasjon?

Mahound er navnet på en av protagonistene i *Sataniske vers*, og navnet Mahound er et gammelt navn for Muhammed. I *Sataniske vers* bruker Rushdie en subtil forklaring for bruken av navnet: «et drømmenavn, forandret av synene. Riktig uttalt betyr det *han-for-hvem-takksigelse-bør-gis* (Rushdie, 2022, s. 94). Denne forklaringen er det likevel ikke så mange som tror noe på. For senere på samme side så skriver Rushdie følgende: «isteden har han godtatt djevelmerket som farangiene hengte rundt halsen på ham» (Ibid., s. 94). Ettersom at navnet blir omtalt som et synonym for djevelen, vil mange muslimer kalle dette for blasfemisk eller en fornærmelse mot Islam og profeten Mohammed.

Det er ingen tvil om at Rushdie har brukt noen hendelser fra islamsk tro. For i *Sataniske vers* så finner vi en del referanser til Koranen. Et eksempel på dette er Mahounds vandring opp til fjellet: «Han kommer: strever seg oppover Cone Mountain til grotten. Gratulerer med dagen: han er 44 i dag. Men selv om byen bak ham og under ham er i myldrende feststemning, klatrer han oppover alene» (Rushdie, 2022, s. 93). Handlingen i dette sitatet er veldig lik handlingen i historien rundt hvordan Muhammed fikk åpenbaringen fra engelen Gabriel (Jensen, 1994, s. 203). Det er flere ting med sitatet som viser at handlingen er hentet fra den islamske troen. Det først er at protagonisten i *Sataniske vers* går alene opp til et fjell, som man kan trekke en linje til Muhammeds vandring opp til fjellet utenfor Mekka for å motta åpenbaringen fra engelen Gabriel (Ibid., s. 203). En annen ting som kan vise at Rushdie

har brukt hendelser fra den islamske troen er at protagonisten ønsker å være for seg selv. I *Sataniske vers* skriver Rushdie følgende: «du skal være litt av en snodig forretningswallah om u skal stryke ut i villmarken, oppover Mount Cone, noen ganger en hel måned i strekk, bare for å være alene» (Rushdie, 2022, s. 94). I den islamske troen så er det kjent at Muhammed hadde en lyst til å trekke seg unna menneskene og oppsøke ensomheten i fjellene utenfor Mekka (Jensen, 1994, s. 203).

Et annet eksempel på handlinger som er hentet fra den islamske troen, er historien om Hagar som blir forlat av Abraham. En ting som skal nevnes før historien om Hagar og Abraham blir presentert er at religionene Islam, kristendommen og jødedommen har samme stamfar, altså Abraham. I *Sataniske vers* så forteller Rushdie historien slik:

«Etter at Ibrahim var gått fra henne, gav hun den lille brystet til hun slapp opp for melk. Så besteg hun to høyder, først Safa så Marwah, løp fra den ene siden til den andre i sin fortvilelse, og speidet etter et telt, en kamel, et menneske. Hun så ingenting. Da var det han kom til henne, Gibreel, og viste henne vannet i Zamzam» (Rushdie, 2022, s. 96).

Dette sitatet er ganske lik beskrivelsen av historien som vi finner i den islamske troen. Det som er forskjellen med Rushdies beskrivelse av historien, er at han bruker navnet Ibrahim i stedet for Abraham. Ibrahim er det arabiske navnet for Abraham og derfor kan man på mange måter si at historien til Rushdie er hentet fra den islamske troen (Jensen, 1994, s. 141).

Muhammeds utvandring til Medina er det siste eksempelet som vi skal bruke i denne analysen av *Sataniske vers*. For i den islamske troen så skal Muhammed ha utvandret til Medina i år 622 (Jensen, 1994, s. 260). *Sataniske vers* har en referanse til denne historien: «Fra toppen av Mount Cone ser Gibreel de troende flykte fra Jahilia, forlate tørkens by og begi seg til det sted som har kjølige palmer og vann, vann, vann» (Rushdie, 2022, s. 126). Hvorfor Rushdie har valgt å ha med denne historien i *Sataniske vers* er litt usikkert, men det kan være så enkelt som at det er en fin avrunding av den første drømmescenen til Gibreel. For helt på slutten av kapittelet så kommer det en kort kommentar på at protagonisten har kommet frem til Medina, og at Gibreel er etterlat for seg selv mot de tre gudinnene av Jahilia (Rushdie, 2022, s. 126). På et vis så kan det hende at Rushdie har tenkt at denne avslutningen kan veie litt opp for de kontroversielle valgene som han har tatt i det andre kapittelet i *Sataniske vers*.

Rushdie bruker ikke bare hendelser fra Koranen, for i *Sataniske vers* så finner vi noen navn fra Koranen og et eksempel på dette er Shaitan. Shaitan er et navn som vi finner igjen i

den islamske troen. For i Koranen er det to navn for djevelen og det er: Shaitan og Iblis (Jensen, 1994, s. 64). I *Sataniske vers* ser vi at djevelen blir enkelte ganger omtalt som Shaitan: «inn i synene av engleliggjøringen passerer han sin hengivne mor som har et annet navn på ham, Shaitan» (Rushdie, 2022, s. 92). Her ser vi at navnet Shaitan blir brukt av moren til Gibreel. Derfor kan vi på en måte si at navnet Shaitan blir brukt som et kjærlig navn for et barn som gjort mye tull. Men navnet Shaitan blir brukt til å omtale djevelen: «Engler og djevler, sier Mahound. Shaitan og Gibreel» (Rushdie, 2022, s. 108). Her ser vi at protagonisten omtaler djevelen for Shaitan som man også finner i Koranen. Det skal sies at Rushdie bruker både djevelen og Shaitan i *Sataniske vers* når han snakker om djevelen, men Shaitan er fremdeles en arabiskform for djevelen som vi finner i Koranen (Jensen, 1994, s. 64).

Et preg av førislamsk historie

I *Sataniske vers* finner vi en rekke referanser til historier fra den islamske troen. Men vi finner også referanser til tiden før islam fantes som religion. Før islam ble en monoteistisk religion så hadde befolkningen i den arabiske delen av verdenen tilbed flere guder og gudinner (Jensen, 1994, s. 194). Tre av disse gudinnene finner vi i *Sataniske vers*:

«Med sine døtre som sin djevelske støttegruppe, jada, alle tre, Lat Manat Uzza, morløse piker som ler med sin abba, kniser av Gibreel bak hendene sine, du skulle bare vite hva du har i vente, kniser de, du og den forretningsmannen på haugen» (Rushdie, 2022, s. 92).

Her ser vi at Rushdie bruker religionshistorien til islam for å vise en alternativ historie om religionen islam. I starten av det andre kapittelet i *Sataniske vers* så blir Allat, Manat og Uzza omtalt som døtrene til djevelen, men senere ut i kapittelet så skal det vise seg at disse tre gudinnen er motstykket til Allah (Rushdie, 2022, s. 92-121). I *Sataniske vers* så får vi vite at gudinnen Al-lat har vært med siden antikken, hvor grekerne kalte henne for Lato (ibid., s. 100). Med andre ord så er gudinnen Al-lat en mektig gudinne og Rushdie går faktisk så lang som å kalle henne for «Allahs motstykke og jevnbyrdige» (Rushdie, 2022, s. 100). Noe som kan virke litt merkelig ettersom islam sin trosbekjennelse er: «Det finnes ingen annen Gud enn Allah, og Muhammed er hans Profet» (Jensen, 1994, s. 169). Men hvis man lesere lengre ut i det andre kapittelet i *Sataniske vers* så kan vi kanskje finne en slags forklaring på at de tre

gudinnene er med i historien. For protagonisten i *Sataniske vers* får vite hvorfor det er så mye oppstyr rundt hans tro og byens tro:

«Om du er for Allah, så er jeg for Al-lat. Og hun tror ikke på din Gud når han anerkjenner henne. Hennes motstand mot ham er uforsonlig, ugjenkallelig, altopplukende. Krigen mellom oss kan ikke ende med våpenhvile. For en våpenhvile! Din herre er en nedlatende, patroniserende herre. Al-lat nærer ikke det minste ønske om å være hans datter. Hun er hans jevnbyrdige, som jeg er din» (Rushdie, 2022, s. 121).

Dermed kan det nesten virke som at Rushdie har tatt med gudinnen Al-lat for å skape en historie, hvor det er en kvinne som blir fremstilt allmektig i stedet for mannen. På et vis så kan man finne et utsagn i *Sataniske vers* som støtter denne tanken: «Budbringer, hva er det du sier? Al-lat, Manat, Uzza – alle sammen er jo kvinnfolk! De gamle tranene, hegrene, heksene!» (Rushdie, 2022, s. 108). Derfor kan vi tenke oss at Rushdies historie har med gudinnen Al-lat for å vise at det er ikke bare menn som kan være mektige. Dermed kan vi tenke oss at Rushdie har prøvd å utfordre den klassiske tankegangen om at Gud er en mann, og derfor har han valgt å bruke den førislamske gudinnen Al-lat til å motbevise den klassiske tankegangen rundt Gud.

Al-lat, Manat og Uzza er ikke det eneste som er hentet fra førislamsk historie i *Sataniske vers*. Ser vi nærmere på byen Jahilia, hvor hele historien finner sted så kan vi finne en del interessante detaljer som kan fortelle oss om hvor vi befinner oss i verden. Den første detaljen er «Den sorte stens hus» (Rushdie, 2022, s. 97). Den sorte stens hus er et annet navn for Kaba som ligger i Mekka. Med andre ord så har Rushdie valgt det helligste stedet for islam og det kan ikke være tilfeldig. Å det er det for så vidt ikke heller. For Jahilia er ikke et stedsnavn, men viser heller til forholdene i Mekka før Muhammed fullførte det moralske opprydningsarbeidet som Moses hadde begynt på to tusen år tidligere (Jensen, 1994, s. 174-175). Det at Rushdie bruker islams helligste by er på en del måter et interessant valg. Mekka er en by med mye historie, men det er en by som islam ser på som sitt helligste sted.

Jahilia er ikke det eneste navnet som er knyttet til førislamsk historie i *Sataniske vers*, for det er også en annen by som blir omtalt og det er Yathrib. Byen Yathrib blir først omtalt mot slutten av det andre kapittelet i *Sataniske vers*: «Det kommer et tilbud fra innbyggerne i oase-bebyggelsen Yathrib i nord» (Rushdie, 2022, s. 125). Yathrib var navnet på byen Medina før Muhammed kom til stedet. Yathrib fikk et nytt navn da profeten Muhammed kom til byen

etter å ha flyktet fra Mekka i år 622 (Jensen, 1994, s. 260). Navnet Medina kommer fra navnet Medinat anabi som betyr «profetens by» (ibid., s. 260). Det at Rushdie velger å avslutte sin første drømmescene i *Sataniske vers* med historien om at Muhammed flyktet fra Mekka til Medina i år 622, er interessant på mange måter. På en måte så gir denne historien en god avslutning for et kapittel. Det at noen må flykte er faktisk en bra måte å få skapt en overgang til neste kapittel, men i tillegg så er det en del historikk bak denne avslutningen. På en måte så virker det som at Rushdie prøver å bruke førislamsk historie til å fortelle en annen versjon om islam.

Diskusjon

I denne delen kommer jeg til å bruke analysen fra kapittelet «Mahound» og teori fra teoridelen til å diskutere oppgavens problemstilling og underproblemer.

Fremstilling av islam i *Sataniske vers*

Salman Rushdie har blitt kritisert for å ha fremstilt profeten Muhammed og islam på en dårlig måte i boken *Sataniske vers*. Men har Salman Rushdie fremstilt islam på en dårlig måte eller er det bare en kritikk uten mening? For ifølge Rushdie selv så handler ikke *Sataniske vers* om profeten Muhammed og islam. Rushdie hevdet på sin side at *Sataniske vers* handler om:

«raseblanding, urenheter, omgang med fremmede, de forandringer som er et resultat av nye og uventede konstellasjoner av mennesker, kulturer, ideer, politiske oppfatninger, filmer, sanger. Den fryder seg over bastardisme og frykter Renhetens absolutter. En salig røre, et sammensurium, litt av hvert og dette og hint; slik er det noe nytt som kommer til verden. Her ligger den gyldne mulighet masse migrasjon kan gi verden» (Austenå, 2011, s. 25).

Rushdies tanke bak *Sataniske vers* kan vi si er ganske omfattende, for det er ikke bare en ting han har fokusert på. Tanken om å blande det absolutt helligste i en religion med en historie som egentlig handler om migrasjon, er ganske imponerende. Men det er en del mennesker som ikke ser det imponerende med *Sataniske vers*. For en del muslimer virker det som at det er de religiøse «tingene» som er det som betyr noe. Salman Rushdie blir kritisert for å fremstille profeten Muhammed på en fornærmende og krenkende måte ovenfor islam som

religion (Austenå, 2011, s. 16). Men blir protagonisten i *Sataniske vers* fremstilt som en fornærmelse mot islam?

I *Sataniske vers* så er navnet til protagonisten Mahound. I boken blir navnet Mahound omtalt som «et djevelmerke» som han fikk av farangiene (Rushdie, 2022, s. 94). Man kan på en måte skjønne at en del muslimer reagerer på hvordan navnet blir brukt. For i *Arven etter Sataniske vers* så får vi vite at Mahound er en gammel, kristen, nedsettende betegnelse på Muhammed (Austenå, 2011, s. 16). Om Rushdie hadde dette i tankene når han skrev *Sataniske vers*, er noe man kan spekulere på. Men man kan forstå at muslimer kan føle seg krenket over at dette navnet blir brukt. Men dette er ikke det eneste Salman Rushdie blir kritisert for. *Sataniske vers* har blitt kritisert for å ha fremstilt profeten Muhammed som svak. Kritikken går ut på at protagonisten i *Sataniske vers*, skal i et øyeblikk ha vært svak da han skal ha åpnet for at det finnes andre guddommer enn Allah (Fjell, 2018). Det er bare et problem med denne kritikken, og det er at den ikke stemmer med bokens faktiske innhold. For i *Sataniske vers* så blir den omstridte scenen fremstilt slik:

«Det suger igjen og det suger og suger, og nå begynner mirakelet i hans mitt vårt indre, han presser av all kraft på noe, tvinger noe, og Gibreel begynner å føle den styrken den kraften, [...] og kraften, som oppstår inne i Mahound, tøyer seg opp mot stemmebåndene mine og stemmen kommer. Ikke min stemme jeg hadde aldri kunne den slags ord jeg er ingen elegant taler det har jeg aldri vært vil jeg aldri bli men dette er ikke stemmen min det er en Stemme» (Rushdie, 2022, s. 112-113).

Her kan vi altså se at erkeengelen Gibreel, oppdager at det er ikke han som snakker til protagonisten. Men det som gjør kritikken mot denne fremstilling interessant, er at det ikke står noe om at Allah anerkjenner de tre gudinnene. Det står bare at det er en stemme som sier noen ord som ikke Gibreel ville ha sakt (Rushdie, 2022, s. 113). Det er først når protagonisten får spørsmål om hva hans Gud mener om byens gudinner, at det omstridte uttalelsen kommer. Men det er viktig å poengtere at gudinnene blir ikke omtalt som gudinner. Protagonisten omtaler gudinnene som «opphøyede fugler» som man egentlig kan tolke som engler (Rushdie, 2022, s. 115). Dermed kan vi på en måte si at kritikken ikke stemmer overens med det som faktisk blir fremstilt i boken.

En annen ting som bør nevnes i forbindelse med den omstridte hendelsen, er situasjonen eller hendelsen som fører til at protagonisten oppsøker Mount Cone. For protagonisten oppsøker fjellet når det er noe han lurer på. I *Sataniske vers* så får vi en

beskrivelse av situasjonen som førte til at protagonisten måtte rådføre seg med erkeengelen Gibreel: «Han ber om Allahs godkjennelse av Lat, Uzza og Manat. Til gjengjeld garanterer han oss en tolerant behandling, vi skal til og med få offisiell anerkjennelse, og som et tegn på dette skal jeg velges inn i Jahilias byråd» (Rushdie, 2022, s. 106). Dette sitatet viser at protagonisten mottok et tilbud, og dersom han godtok dette tilbudet så skulle protagonisten og hans tilhenger bli anerkjent i byen Jahilia. Når man har dette i bakhodet mens man leser den hendelsen som muslimene kritiserer, så innser vi at kritikken er egentlig ikke rettferdig ovenfor *Sataniske vers*.

Reaksjonene rundt *Sataniske vers*

Sataniske vers har blitt kritisert for å ha fremstilt profeten Muhammed og islam på en dårlig måte. Det at Rushdie har brukt en del hendelser og navn fra den islamske troen har ført til at den muslimske befolkningen i verden har klassifisert boken som blasfemisk. I *Arven etter Sataniske vers* får vi innblikk i en del reaksjoner fra muslimer fra forskjellige land.

Allerede før bokens utgivelse så gikk det rykter om at boken ikke ville bli utgitt i India. Dette var på grunn av oppstyret rundt bokens omstridte innhold om profeten Muhammed og Koranen (Austenå, 2011, s. 9). Da Rushdie ble konfrontert med dette ryktet av det indiske bladet Sunday så svarte Rushdie følgende: «Det vil være absurd å tenke at en bok kan forårsake opptøyer» (ibid., s. 9). Her kan vi altså se at Rushdie ikke hadde en tanke om å provosere med å utgi boken *Sataniske vers*. Dessverre for Rushdie så er den indiske politikken styrt av religiøse følelser og den aktive blasfemilovgivningen gjorde at boken ble brukt innenfor den politiske maktkampen i landet. Da det indiske Finansdepartementet oppførte boken på en liste over uønskede bøker i India så skrev Rushdie et brev til den indiske statsministeren (Austenå, 2011, s. 10). Rushdie hevdet i brevet at boken hans ble brukt som politisk virkemiddel i den indiske maktkampen og anklaget den indiske statsministeren for å overlate den indiske politikken til religiøse fundamentalister (ibid., s. 10). Men det Rushdie og de indiske politikerne ikke visste, var at Indias reaksjon på *Sataniske vers* skulle føre til store konsekvenser for Salman Rushdie.

For Iran var utgivelsen av *Sataniske vers* en redning for prestestyret enn det var enn trussel. Landet hadde opplevd store tap etter den åtte år lange krigen med Irak, og prestestyrets forhold til Vesten var svekket etter at Irak hadde fått støtte av Vesten under krigen mot Iran i form av våpen og teknologi (Austenå, 2011, s. 28). Iranske innbyggere ønsket å normalisere forholdet til Vesten for at landet skulle få sikret økt handel for å få penger til å bygge opp landet etter krigen. *Sataniske vers* ble derfor en redning for det sittende

prestestyret i Iran, og Rushdies bok ble brukt til å sikre oppslutning blant sjiamuslimene i landet (ibid., s. 28). Dødsdommen eller fatwaen mot Rushdie skapte en stor oppslutning rundt ayatolla Khomeini, men likevel er det ikke alle muslimer som var enige i dødsdommen. For flere av de rettslærde i Iran mente at ikke fantes noen tradisjon i slam for å henrette mennesker uten at vedkommende fikk en rettsak og dom (Austenå, 2011, s. 29). Etter at ayatolla Khomeini hadde opplyst om dødsdommen mot Rushdie, så kommenterte Rushdie følgende:

«Helt ærlig skulle jeg ønske at jeg hadde skrevet en mer kritisk bok. En religion som kan oppføre seg slik, religiøse ledere som er i stand til å oppføre seg slik, og så si at denne religionen må være hevet over den minste hvisken av kritikk: Det regnestykket går ikke opp» (Austenå, 2011, s. 27).

Denne uttalelsen viser at Rushdie ikke hadde som mål å provosere muslimer. Men fatwaen var ikke den eneste reaksjonen som Rushdie fikk fra Iran. For dagen etter ayatollah Khomeinis kunngjorde om fatwaen mot Rushdie, så ble det hengt opp en dusør på to millioner dollar om en muslim tok livet av Salman Rushdie og en million dersom en ikke-muslim gjennomførte det (Austenå, 2011, s. 27). Denne dusøren fikk Hesham el Essawi til å uttale følgende: «[...] Å sette en pris på en manns hode er i strid med islamsk lov» (Austenå, 2011, s. 51). Dette sitatet kunne hvem som helst av muslimene ha uttalt, men det som gjør at dette sitatet er mer meningsfullt, er at Hesham el Essawi var styreleder i organisasjonen Islamic Society for Promotion of Religious Tolerance (ibid., s. 51). En annen ting som er verdt å nevne om denne dusøren er at i Iran så finnes det ikke noe private organisasjoner. Alle organisasjoner må være godkjent av staten, og de må motta statlig støtte for å kunne ha mulighet til å operere som en organisasjon (Austenå, 2011, s. 27). Denne informasjonen er interessant for den videre diskusjonen om kontroversen rundt *Sataniske vers*.

Fremstillingen av *Sataniske vers*

Tidligere i denne oppgaven så har vi sett at kritikken mot *Sataniske vers* og bokens innhold stemmer ikke overens. Derfor skal jeg nå se litt nærmere på hvorfor *Sataniske vers* har blitt fremstilt på den måten den har blitt gjort.

Tygstrup og Winkel Holm bruker har tre begreper som vi kan bruke for å se hvordan *Sataniske vers* er blitt fremstilt. Det første begrepet er «oppstilling» som er at litteraturen utfordrer kulturens dominerende former ved å skape nye virkelighetsbilder (Tygstrup &

Holm, 2007, s. 160). I *Sataniske vers* så bruker Rushdie den tradisjonelle historien om islam og førislamsk historie til å skape en ny «virkelighet» om islam. Dette kan nok på noen måter virke provoserende for de arabiske landene som har et ganske strengt regime for hva man kan si om religionen deres. Derfor ble det ganske enkelt for de religiøse lederne i de arabiske landene å erklære *Sataniske vers* for blasfemisk. Måten Rushdie blander det førislamske historien med referanser fra Koranen, får leseren til å begynne å tvile på islams opprinnelige historie. Derfor kan det tenkes at de religiøse lederne i de arabiske landene ville stoppe en eventuell interesse for boken, som kunne oppstå dersom befolkningen i de arabiske landene fikk tak i den. Kanskje var deres angrep mot bokens innhold et desperat forsøk på å ikke miste tilhengere for sin fundamentalistiske tankegang rundt religionen.

Begrepet «utstilling» handler om at litteraturen har en utstilling av ferdighetene til av virkelighetsbilder av en kultur (Tygstrup & Holm, 2007, s. 161). Her kan vi se på direkte sitater fra historisk språk eller rekonstruksjoner av «typiske» virkelighetsbilder (ibid., s. 161). I *Sataniske vers* så finner vi en del ting fra det historiske språket i islams historie. Navnene Allat, Manat og Uzza er hentet fra den førislamske historien, og de skaper en historisk ramme for historien. Også byene Jahilia og Yathrib er hentet fra den førislamske historien. Derfor kan vi på en måte si at Rushdies bruk av de historiske gudinnene og byene, skaper en slags utstilling av islams historiske kultur. Men de muslimske fundamentalistene vil nok ikke innrømme at bruken av den førislamske historien kan skape en fremstilling av islams historiske kultur. For da må de neste lese *Sataniske vers* og det vil de jo mest sannsynlig ikke gjøre når de har klassifisert den som blasfemisk.

Til slutt så kan vi se på begrepet «omstilling» som handler om å flytte en virkelighet fra en institusjonell kontekst til en annen (Tygstrup & Holm, 2007, s. 163). Den tradisjonelle historien og fremstillingen av islam, kan kalles for en institusjonell kontekst. Dette er fordi de muslimske fundamentalistene får islam til å virke som en institusjon innenfor det samfunnet de lever i. De muslimske fundamentalistene i de arabiske landene lever etter de islamske lovene og reglene. Når Rushdie bruker den tradisjonelle fremstillingen av islam i sin historie i *Sataniske vers*, så kan vi se at vi får en helt ny oppfattelse av islam. Noe av det kan ha med at Rushdie blander førislamsk historie med den tradisjonelle fremstillingen av islam. Men det at Rushdie bruker den tradisjonelle fremstillingen av islam i historien, gjør at man får sett religionen i en annen virkelighetsoppfattelse. Dermed så skaper Rushdie en ny virkelighet om den tradisjonelle fremstillingen av islam når han bruker det i sin historie i *Sataniske vers*.

Hvorfor er *Sataniske vers* så kontroversiell?

Tidligere i denne oppgaven så har vi sett at *Sataniske vers* har blitt brukt som et politisk virkemiddel. Bokens innhold har fått en del fundamentalister til å se sin mulighet til å styrke sitt lederskap i landet sitt ved å fordømme og angripe *Sataniske vers*. Men hvorfor vil noen gjøre dette?

I *Arven etter Sataniske vers* blir det presentert noen av årsakene til at muslimer ser på *Sataniske vers* som en fornærmelse av islam. Et av punktene handler om at «mange muslimer opplever økonomisk, sosial og politisk underlegenhet, kombinert med en konstant utfordring fra moderne, vestlige og sekulære oppfatninger» (Austenå, 2011, s. 17). Mohammed Arkoum blir omtalt som «en av verdens ledende islamkjenner» og han har denne forklaringen på hvorfor muslimer føler at *Sataniske vers* er en fornærmelse mot islam:

«I arabiske land har det intellektuelle livet og kulturlivet vært 'statseid'. En høyst påpasselig sensur utgjør et effektivt hinder mot formidling av all kritisk litteratur, og det som skrives innen samfunnsvitenskapelige fag i Vesten, er særlig uønsket. Dette gjelder dem som sitter med politisk makt like meget som hele den islamistiske opposisjonen» (Austenså, 2011, s. 47).

Denne forklaringen gir mening når man ser på hvordan *Sataniske vers* har blitt omtalt i de arabiske landene. Befolkningen i de arabiske landene har ikke tilgang på det som blir kalt for kritisk litteratur. Hvi vi setter dette i perspektiv med hvordan det iranske regimet har fremstilt *Sataniske vers*, så får man en helt annen forståelse av hvorfor det er så mange muslimer som blir fornærmet av *Sataniske vers*. Kritikken mot Salman Rushdie gir plutselig mening, selv om den nødvendigvis ikke er riktig. Men hvordan kan et regime skape så mye oppstyr rundt en bok, og få innbyggerne til å tro på det?

At et regime kan skape så mye oppstyr og at innbyggerne i landet tror på det, kan forklares ut fra et religionsosialogisk perspektiv. Emile Durkheims religionsosialogiske teori baserer seg på at samfunnet har gått fra å være tradisjonelt til å bli et mer spesialisert samfunn (Furseth & Repstad, 2020, s.47). Ettersom at samfunnet har gjennomgått endringer, så må også de religiøse uttrykkene endre seg. Derfor hevder Durkheim at den tradisjonelle religionen ikke kan utfylle sin funksjon i det moderne samfunnet og derfor må man finne et alternativ som kan fylle den samme funksjonen (ibid., s. 48). Med denne tankegangen så kan vi se at Iran er et eksempel på det tradisjonelle samfunnet, hvor religionen har en sentral plass i samfunnet. I Iran så ser vi at den fundamentalistiske tanken rundt islam er det som styrer

landet og befolkningen. De islamske lovene og reglene (bedre kjent som Sharia) er lovverket i landet som innbyggerne skal følge og dermed har det iranske regimet full kontroll over befolkningen i landet. Hvis vi da sammenligner Iran med Vesten, så kan vi se at de vestlige samfunnene er et eksempel på det Durkheim kaller for et spesialisert samfunn. I de vestlige samfunnene så har ikke religionen den sentrale plassen i samfunnet som den hadde tidligere. Religionen har mistet sin innflytelse i de vestlige samfunnene, og kritisk litteratur som f.eks. samfunnsvitenskapelige fag har fått en mer sentral plass samfunnet. Det vil si at de vestlige samfunnene bruker heller utdanning og kunnskap når det kommer til samfunnsspørsmål, enn å gå til de religiøse bøkene for å finne svar.

Niklas Luhmann hevder i sin religionsosiologiske teori at samfunnet differensiering av samfunnsmessige systemer, og privatiseringen av religionen er et eksempel på dette (Furseth & Repstad, 2020, s. 70). Et moderne samfunn består av flere forskjellige systemer som f.eks. religion, vitenskap og kunst. Hvis vi ser nærmere på Iran, så ser vi at det iranske samfunnet har mer eller mindre bare et system, og det er det religiøse. Mens i de vestlige samfunnene så kan vi finne de systemene som Luhmann snakker om. Luhmann hevder at samfunnets sekularisering har ført til at religionen har mistet sin innflytelse i samfunnet. Religionene har blitt mer privatisert i form av at beslutninger rundt det religiøse er opp til hvert enkeltindivid (Furseth & Repstad, 2020, s. 71). I tidligere samfunn så gikk absolutt alle i kirken, mens i det moderne samfunnet så er det en privatsak om du går i kirken eller ikke. I de arabiske regimene så er ikke religionen en privatsak, for her skal alle sammen gå i moskeen for å be. Individens egne tanker rundt religionen er det som betyr noe i det moderne samfunnet, mens i de arabiske landene så kan ikke individene ha sine egne tanker rundt religion. Dette er fordi at lederne i de arabiske landene er opptatt av å ha innflytelse på samfunnet som de lever i. Derfor kan vi på en måte si at kontroversen rundt *Sataniske vers* er skapt av de religiøse lederne i de arabiske landene, og muslimene som lever innenfor disse regimene kan på en måte ikke holdes ansvarlig. For muslimene i de arabiske landene lever bare etter de lovene som blir fastsatt, for de har ikke opplevd å leve i et samfunn, hvor man kan ha egne tanker rundt religion.

Ulike måter å lese *Sataniske vers*

I nærlesningen av det andre kapittelet i *Sataniske vers* så ser vi at det er en del førislamsk historie som blir brukt i historien. Navn som Allat, Manat, Uzza, Jahilia og Yathrib får meg som leser til å bli nysgjerrig på den førislamske historien. Bruken av disse navnene skaper et historisk preg over historien som kan gjøre at man glemmer at Rushdie bruker en del referanser til Koranen. Dermed kan en religionshistorisk lesning være en måte å lese *Sataniske vers*. Men det finnes ikke bare en måte å lese ei bok på. Derfor skal jeg vise hvordan man kan lese *Sataniske vers* som en religionfilosofisk historie.

Sataniske vers har noe religionfilosofisk over seg. For om man ser nærmere på hvordan Rushdie veksler mellom det monoteistiske og polyteistiske i historien, så kan man se at han på en måte utfordrer gudsbegrepet. Den franske filosofen Jacques Derrida mente at at all tro måtte utsettes for ateisme, ikke-tro og radikal tvil (Fehr & Løvlie, 2013, s. 20). Derrida begrunnet dette utsagnet med å forklare at Gud er ikke et objekt, og hvordan skal man tro på noe som ikke finnes? (ibid, s. 20). Det at Rushdie velger å blande bruken av en Gud og flere Guder i samme historie, er det som gjør at vi som lesere begynner å reflektere rundt trosbegrepet. Måten Rushdie bruker Gud og gudinnene i historien gjør at man får en litt annerledes opplevelse av det guddommelige enn det man har fått tidligere. For Derrida mener at vi må slutte å tenke på Gud som langt borte, og heller tenke på Gud som en uuttømmelig og uutgrunnelig inderlighet som vi ikke har noe fullstendig kunnskap om (Fehr & Løvlie, 2013, s. 24). *Sataniske vers* gjør på en måte dette når historien har med den monoteistiske Gud og de polyteistiske gudinnene i samme historie på samme tid.

Derrida bruker begrepet «hemmeligheten» til å vise hvordan noe i litteraturen kan bli fremstilt som noe man snakker om, men som begreper ikke får helt tak på (Fehr & Løvlie, 2013, s. 81). Det Derrida mener her er at i litteraturen så finner vi noe som blir snakket om, men vi får ikke vite alt om det. Fordi det er noe som kommer utenfor de begrepene vi har. Når protagonisten i *Sataniske vers* blir lurt av djevelen, så får vi vite at det ikke er erkeengelen Gibreel som gir han åpenbaringen. Men vi får ikke vite hvem som egentlig ga protagonisten åpenbaringen om å anerkjenne de tre gudinnene. Vi kan selvfølgelig spekulere om det er djevelen, men vi kan jo ikke være så sikker på det. Dette er et eksempel på en «hemmelighet» i *Sataniske vers*. Det holdes ikke hemmelig for leseren, ettersom det blir avslørt gjennom protagonistens egne tanker utover i historien. Men når protagonisten får åpenbaringen så står vi leser over noe som er ubegripelig og noe som ikke kan defineres. Dermed er det «Stemmen» i hendelsen om den omstridte åpenbaringen som er hemmeligheten i *Sataniske*

vers (Rushdie, 2022, s. 113). Å en slik hemmelighet kan man ikke analysere eller tolke, fordi det er noe som vi ikke kan definere (Fehr & Løvlie, 2013, s. 81).

Konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hvordan religion blir fremstilt i skjønnlitteratur. Jeg har tatt for meg innholdet i det andre kapittelet i *Sataniske vers*. Dette kapittelet blir regnet for å være det mest omstridte med boken. Derfor har problemstillingen for denne oppgaven vært: Hvordan blir religion fremstilt i *Sataniske vers* og hvorfor er det så kontroversielt?

Nærlesningen av det andre kapittelet i *Sataniske vers* viser at boken inneholder referanser til Koranen og førislamsk historie. Beskrivelsene om protagonistens mottakelse av åpenbaringer og hans flukt på slutten av kapittelet, er direkte referanser til Koranen om profeten Muhammed. Referansene til Koranene har en vesentlig betydning for historien som blir fortalt i det andre kapittelet i *Sataniske vers*. I kapittelet finner vi også referanser til førislamsk historie. Navn som Allat, Manat, Uzza, Jahilia og Yathrib gir et historisk preg på Rushdies omstridte historie. Det at Rushdie bruker referanser til den islamske troen og den førislamske historien, gjør at man får en alternativ versjon av islams historie.

I diskusjonsdelen har jeg brukt nærlesningen til å diskutere hvordan Rushdie har fremstilt islam i *Sataniske vers*, og hvorfor dette kapittelet er så kontroversielt. Rushdie fremstiller islam på en historisk måte ved å bruke førislamsk historie, men det er også referanser til den tradisjonelle fremstillingen av islam. *Sataniske vers* har skapt en rekke reaksjoner og jeg har sett litt nærmere på noen av disse reaksjonene. Muslimenes reaksjoner mot *Sataniske vers* stemmer egentlig ikke med kapittelets faktiske innhold. Måten *Sataniske vers* har blitt fremstilt på, handler egentlig mer om politikk enn om selve innholdet i boken. Rushdies bruk av førislamsk historie og den tradisjonelle fremstillingen av islam i samme historie, gjør at muslimske fundamentalister tar boken som et angrep mot deres religion. Samfunnet i de arabiske landene er styrt av religiøse ledere og religionen har fremdeles en veldig sentral plass i samfunnet deres, fordi de arabiske landene har ikke vært med på den sekulariseringen som de vestlige samfunnene har gjennomgått. Derfor vil de muslimske fundamentalistene fremstille *Sataniske vers* som blasfemisk, og dermed fortsetter samfunnet deres med å ha et fundamentalistisk syn på islam. *Sataniske vers* har en del ting som man kan diskutere i forhold til islams historie, men historien i seg selv er egentlig ikke så kontroversiell som muslimske fundamentalister vil ha det til.

Helt til slutt så vil jeg si at Salman Rushdie fremstiller islam på en historisk måte. Jeg vil nesten si at Rushdie har skapt en historie som gir en alternativ historie til den tradisjonelle historien om islam. Jeg tror ikke kontroversen ligger helt og fult hos Rushdie. Jeg tror kontroversen handler mer om at boken har blitt fremstilt på feil måte når den har blitt brukt som politisk virkemiddel. Jeg tror at *Sataniske vers* vil få flere til å tenke på ulike tematikker, som f.eks.: migranters opplevelser av å leve i forskjellige kulturer, filosofiske spørsmål og tenkning rundt religion, religionshistorie osv. Jeg tror at *Sataniske vers* vil bidra med å skape en nysgjerrighet hos leseren, som gjør at man ønsker å utforske det man har lest. Derfor vil jeg si at *Sataniske vers* har blitt fremstilt som kontroversiell, men boken i seg selv er egentlig mer historisk fremstilling av en alternativ versjon om islams historie.

Litteraturliste

- Austenå, A-M. (2011). *Arven etter Sataniske vers*. Oslo: Cappelen Damm.
- Fehr, D. & Løvlie, E. (2013). *Tro på litteratur*. Oslo: Vidarforlag.
- Fjell, J. M. (2018, 9. oktober). Dette var striden om «Sataniske vers». *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/kultur/i/oRbJRa/dette-var-striden-om-sataniske-vers>
- Foss, A. B., Kagge, G. & Borg, C. F. (2022, 13. august). Forfatteren Salman Rushdie knivstukket i halsen på scenen – 24-åring siktet for drapsforsøk. *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/verden/i/5GPPEX/forfatteren-salman-rushdie-knivstukket-i-halsen-paa-scenen-24-aaring-siktet-for-drapsforsoek>
- Furseth, I. & Repstad. (2020). *Innføring i religionssosiologi* (5. Opplag). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagen, E. B. (2003). *Hva er litteraturvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hverven, T. E. (2022). *Å lese etter troen*. Oslo: Gyldendal.
- Haarberg, J., Selboe, T. & Aarset, H. E. (2017). *Verdenslitteratur: Den vestlige tradisjonen* (2. opplag). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen, A. (1994). *Gud Leser ikke romaner: en vandring i Salman Rushdies verden*. Oslo: Cappelen Damm.
- Khorami, A. & Ulvin, P. B. (2023, 6. januar). Iran-tegninger vekker oppsikt: – Hebdo på sitt aller beste. *NRK*. <https://www.nrk.no/kultur/charlie-hebdo-karikerer-khamenei--hebdo-pa-sitt-aller-beste-1.16244869>
- Rushdie, S. (2022). *Sataniske vers* (Kari Risvik, Overs., 4. Opplag). Oslo: Aschehoug.
- Steinkjer, M. (2015, 5. mai). Politisk roman ryster Frankrike. *Dagsavisen*.
<https://www.dagsavisen.no/kultur/2015/01/05/politisk-roman-ryster-frankrike/>
- Tygstrup, F & Holm, I. W. (2007). Litteratur og politik. *K&K*, Vol. 35(104), s. 148-165.
<https://tidsskrift.dk/kok/article/view/22288/19651>

